

Imre László: Féléves folyóirat – évszázados tanulságokkal. Szépirodalmi Lapok (1853)

Irodalomtörténeti füzetek 186

Budapest: Reciti Kiadó, 2022, 134 l.

BODNÁR Krisztián

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára Sátoraljaújhelyi Fióklevéltára, levéltáros
ORCID: 0000-0002-4049-3431

Napjainkban megszokottnak tűnik, ha rövid életű vállalkozásokkal szembesülünk, de a korábbi évszázadokban sem volt ez teljesen ismeretlen. A 18–19. századi magyar(országi) sajtó történetét áttekintve is több olyan periodikával találkozhatunk, amelyek alig néhány hétig vagy hónapig léteztek, változó eredményességgel. A 19. század egyik legnehezebb időszakában, 1853-ban indult útjára Magyarországon a *Szépirodalmi Lapok*, amely ugyan csupán rövid ideig jelent meg, mégis jelentősnek tekinthetjük.

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverését követő „politikai télben” némi „olvadást” jelenthetett az, hogy a cenzúrától egyáltalán engedélyt kaphatott egy magyar nyelvű folyóirat. A politikai élet szinte teljes ellehetetlenülése miatt a nemzet túlélésében felmerhetetlen jelentőséget kaptak többek között a sajtótermékek is, hiszen ha korlátozott módon is, de a nyilvánosság valamiféle terepeként szolgálhattak. Imre László, a Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének professor emeritusa az alább tárgyalandó monográfiájában egy Gyulai Pál és Pákh Albert által szerkesztett szépirodalmi és kritikai folyóirat, a *Szépirodalmi Lapok* bemutatására vállalkozott.

A szerző többféle szemszögből közelíti meg az újságot. Részletesen elemzi, hogyan igyekeztek a munkatársak kialakítani egy megbízható ízlést, hogy annak segítségével egy nehéz időszakban ápolhassák és védhessék a nyelvet és a kultúrát, illetve hogy e törekvésekben támpontokat biztosítsanak az olvasóközönség számára. Önálló fejezet szól arról, milyen politikai-közéleti perspektívákat tudott felmutatni a lap az önkényuralom időszakában, míg egy másik egységben a kulturális törekvések elemzése kap teret. Imre László bizonyítékokat sorakoztat fel amellet, hogy a *Szépirodalmi Lapok* munkatársi gárdája nyomon követte a kortárs világirodalmi törekvéseket, miközben a magyar irodalomról sem feledkezett meg, és igyekezett befogdadni az olvasótáborral a népiességet.

A folyóirat kiemelkedő érdeme, hogy különböző szépírói és kritikai erőket tudott mozgósítani és összegyűjteni, ezzel sokszínűséget biztosítva a lapnak, s a vélemények, nézetek ütköztetésével próbálta gazdagítani az olvasóközönség műveltségét, csiszolni esztétikai érzékét. Ugyanezen szándékokat láthatjuk ki a *Szépirodalmi Lapok* azon törekvéséből is, hogy számos műnem és műfaj kapott helyet lapjain: az érdeklődők verseket és novellákat éppúgy találhattak az egyes

számokat lapozgatva, mint (tudományos jellegű) értekezéseket, kritikákat. Eredeti művek és fordítások egyaránt megjelentek a periodika hasábjain, de csak olyan alkotások kaphattak helyet a *Szépirodalmi Lapok*ban, amelyek színvonala megütötte a szerkesztő, illetve a szerkesztőség által meglehetősen magasra helyezett mércét. A kortárs világirodalomból is az általuk legértékesebbnek tartott szerzők műveit igyekeztek magyarra átültetni az egyes fordítók, így a hazai olvasóközönség olyan írók, költők munkáival találkozhatott, mint Heinrich Heine vagy Victor Hugo. (Nem melleleg ez a „kulturális transzfer” kétoldalú volt, ugyanis ekkor indult meg a magyar irodalom nemzetközi befogadása is.) De az eredeti művek magas nívóját is olyan nevek biztosították, mint Arany János, Tompa Mihály, Erdélyi János, Gyulai Pál, illetve a második vonalból Lauka Gusztáv vagy Bérczi Károly. S ha ehhez hozzátesszük azt, hogy a kiadó Emich Gusztáv volt, a szerkesztő pedig Pákh Albert, akkor látható, hogy (mai kifejezéssel élve) a „menedzsment” is hozzáértő személyek kezében volt.

A *Szépirodalmi Lapok*nak azonban nemcsak az volt a célkitűzése, hogy esztétikai iránymutatást biztosítson. Legalább ugyanilyen fontosnak tekinthetjük azt a törekvést is, hogy az újság és az általa közvetített eszmeiség orientációs pontként szolgáljon az 1849 után visszahúzódó (köz)nemesség számára. A szerkesztőség azonban óvatos volt: a hatalom iránti lojalitást hirdette, a hírekben kevés politikai vagy közéleti információt közölt, de „közvetett” politizálást engedhetett magának. A nemzet túlélését is igyekeztek elősegíteni a szerkesztők azzal, hogy az európai kultúrához, valamint a kontinens tudományos életéhez való szoros kapcsolódást – illetve annak igényét – fogalmazták meg, illetve hogy hangot adtak a nemzetiségi megbékélés gondolatának. Legalább ilyen fontos szerepük volt abban is, hogy eszmeileg előkészítették a kiegyezést, azaz az „irodalmi Deák-pártot” alkották.

A *Szépirodalmi Lapok* szerkesztői gárdája tehát több szempontból is hasznos feladatokat látott el. Lehetőséget biztosított az irodalomárokban a munkára (azaz pénzkeresetre), eszméket közvetített, vitákat generált, esztétikai nevelésben részesítette az olvasóközönséget. A beszűkült lehetőségek közepette legalább részleges nyilvánosságot tudott kialakítani, kultúra- és nemzetmentő feladatokat is ellátott. A folyóirat segítségével megismerhetjük az értelmiség, illetve a köznemesség egy részének gondolkodását, valamint a nehéz körülmények között való egzisztenciális és társadalmi túlélés egy lehetséges módját. A lap közeledni igyekezett a magyarországi nemzetiségekhez is, amiben egyrészt szerepe volt a levert szabadságharc tapasztalatainak, másrészt azonban elképzelhető az is, hogy taktikai okokból próbáltak a szerkesztők támogatókat szerezni a Habsburg-önkényuralommal szemben.

Imre László koncepciójának azonban talán az a sarkalatos pontja, hogy nézetei szerint a *Szépirodalmi Lapok* egyik legfőbb érdeme a példamutatás. Példamutatás olyan értelemben, hogy a nehéz, szinte túlélhetetlennek tűnő helyzetekben analógiákat tudott kínálni a megmaradáshoz. A szerző tézise szerint például a trianoni összeomlás során is hasonló traumákkal és kihívásokkal volt kénytelen szembenézni a nemzet, mint 1848–1849-et követően, azaz a folyóirat törekvései 1920 után ismét aktuálissá váltak a nemzetmentés érdekében. Imre László azonban azt is hozzát teszi, hogy a lap szerkesztői, illetve munkatársai által vállalt nemes feladatok bármilyen szorongatás idején példát szolgáltathatnak, a *Szépirodalmi Lapok* egy általánosan érvényes éthoszt tud felmutatni. Érdemes viszont megjegyeznünk, hogy – amint azt a *Szépirodalmi Lapok* sorsa is példázza – a jó szándék csak akkor érhet el sikereket, ha van befogadókészség a társadalom részéről, illetve ha kedvezőek a feltételek.

A fent bemutatott kötet látszólag marginális témát dolgoz fel, hiszen úgy tűnhet, hogy egy mindössze néhány hónapig létezett folyóirat nem bírhatott jelentősebb hatással, mégis fontos és értékes adalékokkal szolgálhat a kutatók és az olvasók számára. Az 1848–1849 és 1867 közötti időszak még ma is némileg fehér foltnak számít a magyarországi köztudatban, a hanyatlás, elnémulás, passzivitás koraként van jelen az emlékezetben, s a bölcsészettudományok is csupán az utóbbi évtizedekben kezdték behatóbban vizsgálni e két évtized eseményeit. Imre László monográfiája azonban rávilágít arra, hogy az elnyomatás idején is tovább működtek a nemzetmentő „ösztönök”, tovább dolgoztak azok, akik fontosnak tartották a haza szolgálatát, s fennmaradtak a személyes kapcsolati hálók, részben az intézményes nexusok és lehetőségek is. A látszólagos dermedtség és tespedtség mögött tehát volt valamiféle szellemi, közösségi, kulturális és tudományos élet, még ha korlátozott feltételek mellett is. A *Szépirodalmi Lapok* történetét bemutató kiadványt egyaránt haszonnal forgathatják a szakemberek és a laikusok, s mind az irodalomtörténészek, mind a történészek számára értékes mű lehet.